

Advies over

LANDELIJKE BIBLIOTHEEK-TAKEN IN EEN NIEUWE STRUCTUUR

	blz.
Aanbiedingsbrief aan de minister van Onderwijs en Wetenschappen d.d. 20-11-1991	
Samenvatting	1
1. Inleiding	3
2. Ontwikkelingen van de laatste jaren	5
3. Probleemschets en beoordeling van de voorstellen (ABC/KB, Coltof en Bestuurscommissie/Verburg)	7
4. Ontwikkelingen die op het bibliotheek- bestel van invloed zijn	9
5. Analyse van de bestaande situatie	11
5.1 Bundeling versus verbrokkeling	11
5.2 Organisaties met landelijke taken	12
6. Advies	16
6.1 lange termijn	16
6.2 korte en middellange termijn	17
6.3 van twee sporen naar een één-spoorbeleid	19
6.4 bestuurlijke en financiële aspecten	19
6.5 interdepartementale verantwoordelijkheid	20

Bijlagen:

1. Organisaties met landelijke taken
2. Verloop van uitgaven en begrotingen
1986-1996 (min. OW)
3. Lijst van afkortingen

(049.7) 351. 852. 11: 021: 021. 6 (1-45)

R A B I N

92-161

Raad van Advies voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging

Postbus 95314

2509 CH Den Haag

Prins Willem Alexanderhof 5

Telefoon 070 - 3 47 13 44

Telefax 070 - 3 85 47 08

Giro 3442200

Aan de minister van Onderwijs en
- Wetenschappen
de heer dr.ir. J. Ritzen
Postbus 25000
2700 LZ Zoetermeer

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Uw kenmerk	Uw brief van	Ons kenmerk	Datum
-	-	91.1102 INF	20-12-1991

Onderwerp
_ landelijke bibliotheekstructuur

_ Mijnheer de minister,

Hierbij doen wij u een advies toekomen van de RABIN over "Landelijke bibliotheektaken in een nieuwe structuur" (de zogenaamde koepelstructuur). Het betreft strikt genomen een ongevraagd advies, hoewel u enkele malen - laatstelijk in een gesprek dat de raad op 14 maart 1991 met u had - hebt laten weten een adviesaanvraag over deze problematiek aan de raad te zullen richten.

De belangrijkste redenen waarom de RABIN dit advies thans aan u uitbrengt, zijn de volgende:

1) Op dit moment zijn er met betrekking tot de organisatie van landelijke bibliotheektaken twee ontwikkelingen in gang gezet, die niet kunnen worden beschouwd als onderling concurrerend, maar ook niet zonder meer als elkaar versterkend.

Bedoeld worden:

a) het samenwerkingsorgaan KB-PICA-NBBI-NBLC, waarover de betreffende Bestuurscommissie onlangs een rapportage aan u heeft uitgebracht (rapport-Verburg);

b) het samenwerkingsorgaan Jupiter van KB-KNAW-TUD-LUW (de zogenaamde zwaartepuntbibliotheeken).

De raad is van mening dat er zo spoedig mogelijk uitgaande van deze twee "sporen" een convergentieproces in werking moet worden gezet, dat kan leiden tot één hechte organisatiestructuur voor de landelijke bibliotheekvoorziening in Nederland.

R A B I N

Kenmerk

2
Bijlage

Bijlage

Raad van Advies voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging

- 2) Zowel binnen uw beleidsterrein als dat van uw ambtgenote van WVC wordt inhoud gegeven aan het streven naar afstoten van bestuurlijke en beheersmatige taken. De RABIN is het met dit streven eens, maar stelt zich wel op het standpunt dat daarvóór een aantal beleidsmatige maatregelen moet worden genomen teneinde de overgang soepel te laten verlopen. Deze maatregelen zullen in de visie van de raad moeten worden getroffen in overeenstemming met tenminste de ministers van WVC en LNV. In het advies worden hiervoor principiële voorstellen gedaan.
- 3) Naar aanleiding van het evaluatierapport over het NBBI heeft de RABIN u in juli 1991 een voorlopig standpunt doen toekomen. In het onderhavige advies worden de opvattingen van de raad in meer definitieve zin uitgewerkt.
- 4) Zoals bekend zal er per 1 januari 1992 een geheel herziene organisatiestructuur bij uw departement van kracht worden. Het lijkt de raad van belang dat de in zijn advies behandelde problematiek tijdig op de agenda wordt geplaatst.

Gaarne verneemt de raad uw standpunt over het advies binnen de afgesproken termijn van drie maanden.

Afschrift van het advies wordt verzonden aan de ministers van WVC, LNV, EZ, BiZa, VW en Algemene Zaken, tevens Minister-president, alsmede aan de betrokken organisaties.

Namens de RABIN,

drs. Th.D. Jansen
voorzitter

drs. A.F. van der Kooi
secretaris

SAMENVATTING

De RABIN heeft bij zijn advisering de volgende **uitgangspunten** laten gelden:

- vaste trends in het regeringsbeleid (decentralisatie, afstoten en concentreren van taken, publiek-private samenwerking);
- inspelen op internationale ontwikkelingen;
- voortbouwen op datgene wat al in onderling overleg is bereikt (m.n. Bestuurscommissie - Jupiter);
- beperking (op den duur) van aantal zelfstandige organisaties en besturen;
- eenheid in systeem-ontwikkeling (PICA);
- onderscheid tussen algemeen (bibliotheek)beleid en uitvoeringsbeleid (automatisering en overige diensten);
- indeling in bibliotheeksectoren ondergeschikt aan functionele taakverdeling.

1. Er is in Nederland een hechtere samenwerking nodig op landelijk niveau om een meer geïntegreerd bibliotheekbeleid te kunnen voeren en ook internationaal een sterkere positie in te nemen. Op den duur zou er één beleidsorgaan voor landelijke bibliotheektaken moeten ontstaan, waaraan de ministers van OW, LNV en WVC hun bestuurlijke verantwoordelijkheden op bibliotheekgebied met inbegrip van de bijbehorende geldstromen overdragen. Dit orgaan moet het landelijke bibliotheekbeleid bepalen binnen het door de regering vastgestelde beleid.

2. De belangrijkste taken van het beleidsorgaan zijn: bevorderen van samenhang en doelmatigheid van het landelijke bibliotheekbestel; onderzoek naar en ontwikkeling van nieuwe diensten; internationale vertegenwoordiging.

De belangrijkste instrumenten voor het orgaan zijn bibliotheken met landelijke taken, zoals de Koninklijke Bibliotheek en andere wetenschappelijke bibliotheken. Het orgaan zou zelf over ondersteunende diensten kunnen beschikken, m.n. voor de automatisering (PICA), maar deze kunnen ook op contract-basis van derden worden afgenomen.

3. Onder verantwoordelijkheid van een breed samengesteld bestuur zou een nationaal bibliotheekplan moeten worden opgesteld, waarin alle elementen van het landelijke bibliotheekbestel - ook het openbare - een plaats krijgen. De structurele aspecten van het stelsel zouden in een brede bibliotheekwet kunnen worden opgenomen.

4. Om de gewenste eindsituatie te bereiken zou voornog gewerkt moeten worden langs twee sporen. Het ene bestaat uit het onlangs gevormde samenwerkingsorgaan KB-PICA-NBBI-NBLC (voor gemeenschappelijke projecten); het andere uit een samenwerkingsorgaan

van zgn. zwaartepuntbibliotheken (KB-KNAW-TUD-LUW). De twee samenwerkingsorganen zouden op één spoor moeten worden samengebracht. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is dat alle betrokken bibliotheken zich aansluiten bij het gemeenschappelijke automatiseringssysteem van PICA. Het NBLC zou als ondersteunende dienst voor zowel openbare als wetenschappelijke bibliotheken moeten functioneren. Het NBBI zou onderdeel van de landelijke organisatie moeten worden als centrale R&D-organisatie.

5. Vooralsnog zullen de samenwerkende organisaties hun zelfstandigheid behouden. Geleidelijk aan zullen de afzonderlijke besturen echter plaats kunnen maken voor commissies van toezicht, klankbordgroepen e.d. De RABIN acht een stapsgewijze procedure het meest aangewezen; toch zal er rekening mee gehouden moeten worden dat de overheid snel zou kunnen overgaan tot het overdragen van bevoegdheden en financiële middelen. Enkele mogelijke vormen worden in het advies besproken.

6. De RABIN doet tenslotte een dringend beroep op de verschillende departementen (OW, WVC, LNV) om over de sectorale en departementale grenzen heen te stappen, ten einde deze brede structuur te realiseren. Behalve de genoemde ministeries zijn hierbij ook EZ, BiZa en VW betrokken.

1. INLEIDING

De RABIN heeft geruime tijd gewacht op een adviesaanvraag over een landelijke koepelstructuur, die meermalen door de minister van Onderwijs en Wetenschappen in het vooruitzicht was gesteld. Als gevolg van ambtelijke verschillen van inzicht kon er alsmaar geen overeenstemming worden bereikt over de inhoud daarvan. De raad heeft bijgevolg besloten aan de bestaande onduidelijkheid een einde te maken door een ongevraagd advies uit te brengen.

Dit advies komt op een volgens de raad geschikt tijdstip. Er liggen op dit moment twee concrete samenwerkingsvoorstellen voor de aanpak van landelijke bibliotheektaken. Beide dienen naar het oordeel van de raad ondersteund te worden op de weg naar een meer definitieve situatie. Tegelijkertijd vinden bij het ministerie van OW belangrijke veranderingen plaats, die resulteren in een totaal gewijzigde topstructuur in het nieuwe jaar. De RABIN meent dat het onderwerp van dit advies hoog op de agenda moet worden geplaatst.

De RABIN richt zich in dit advies primair tot de minister van **Onderwijs en Wetenschappen**, omdat het onderwerp grotendeels binnen diens beleidssfeer ligt. Een duidelijke medebetrokkenheid heeft de minister van **Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur**, die onlangs een notitie over het openbare bibliotheekwerk om advies aan de raad heeft voorgelegd. In deze nota worden de voornemens van de minister geschetst om rijkstaken over te dragen aan één landelijke organisatie voor het openbare bibliotheekwerk. Deze organisatie zal uiteraard een belangrijke plaats innemen in een brede organisatiestructuur voor landelijke bibliotheektaken¹.

Aan de minister van **Economische Zaken** heeft de raad al eerder zijn mening kenbaar gemaakt over de mogelijke rol die het bibliotheekwezen voor het bedrijfsleven kan spelen.

Het ministerie van **Binnenlandse Zaken** is eerst betrokkene als het gaat om de taak en positie van de departementale bibliotheek- en documentatiediensten. Hieraan heeft de RABIN enige tijd geleden aandacht besteed in een nota over een brede bibliotheekwetge-

¹ De RABIN heeft zijn advies over de bibliotheeknotitie van WVC op 13-12-1991 uitgebracht. Daarin wordt gepleit voor een nauw samengaan van de algemene organisatie voor de ob, het NBLC, met de Stichting WSF (wetenschappelijke steunfunctie).

ving.² Een centrale rol speelt BiZa ook in de openbaarheid en beschikbaarstelling van overheidsinformatie, waarover de raad binnenkort zal adviseren. Al deze adviezen wijzen in dezelfde richting: het tot stand brengen en in stand houden van een samenhangend bibliotheekbestel.

² Nota over een brede bibliotheekwetgeving, op verzoek van de minister van WVC uitgebracht op 14-06-1991

2. ONTWIKKELINGEN VAN DE LAATSTE JAREN

De discussie over een organisatiestructuur voor de landelijke bibliotheekvoorziening is al oud, maar is vooral de laatste jaren in een stroomversnelling gekomen. Belangrijkste aanleiding daartoe was het door de minister van Onderwijs en Wetenschappen in het midden van de 80-er jaren ingezette streven naar afstoting en concentratie van taken en middelen en in verband daarmee het versterken van de nationale taken van de Koninklijke Bibliotheek (KB) als nationale bibliotheek. Het algemeen bestuurscollege (ABC) van de KB kreeg opdracht een koepelorganisatie tot stand te brengen, waarvan behalve de KB ook de bibliotheek van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (B-KNAW) en (de landelijke taken van) de bibliotheek van de Technische Universiteit Delft (B-TUD) deel zouden moeten uitmaken. Een reeks van nota's en ministeriële uitspraken was hierop het vervolg.

a) Beleidsnota ABC over voortrekkersrol KB

Deze nota werd positief ontvangen door alle betrokkenen; wel werd in het algemeen gewezen op het belang van brede samenwerking en het streven naar consensus. Het hierop volgende overleg van het ABC met de besturen van de KNAW en de TUD leidde evenwel niet tot de beoogde samenwerkingsstructuur. Daarop werden besprekingen gestart met de besturen van het NBBI en PICA over een nauwer samengaan, vooral in het uitvoerende vlak. Dit leidde tot de vorming van een gezamenlijke **Bestuurscommissie**, waarbij op aandringen van PICA ook het Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum (NBLC) zich aansloot.

In de zomer van 1990 kwam het ABC met

b) Voorstellen voor een koepelorganisatie voor het (wetenschappelijke) bibliotheekwezen en de informatieverzorging

Deze voorstellen betroffen een samengaan van de KB, PICA en NBBI onder een door de minister te benoemen bestuur. De voor de landelijke taken benodigde middelen zouden via dit koepelbestuur moeten lopen. Deze nota veroorzaakte flinke commotie, niet in het laatst bij de betrokken organisaties zelf, die een minder vergaande vorm van samenwerking voorstonden. Bijkomend feit vormde de oprichting eind '90 van het Samenwerkingsverband Jupiter tussen de KB en de bibliotheken van KNAW, TUD en LUW (Landbouw Universiteit Wageningen), dat de taken voortzette van het samenwerkingsverband voor de nationale Literatuur- en Informatievoorziening in de bèta-sector SALINFO (KNAW-TUD-LUW; KB als waarnemer). Gelijkzeitig hiermee werd het samenwerkingsverband NCC (Nederlandse Centrale Catalogus; KB-TUD-LUW) opgeheven. De taken van dit samenwerkingsverband werden overgedragen aan de KB.

Kort voordat het ABC zijn voorstellen uitbracht (juli '90) had dr. H. Coltof in opdracht van de directeur-generaal Wetenschapsbeleid (DGWB) een interim-rapport uitgebracht over

c) De informatiefunctie van het bibliotheekwezen, in februari '91 gevolgd door een eindrapport.

In zijn rapportage - waarin hij op diverse plaatsen aansluit op eerdere RABIN-adviezen en -rapporten - gaat Coltof uit van een brede conceptie van het bibliotheek- en informatieveld, niet alleen het wetenschappelijke (OW + LNV), maar ook het openbare (WVC + EZ) en speciale (BiZa + EZ + LNV). Het geheel ziet hij als een netwerkstructuur met sub-systemen en focal points. Een al te hiërarchische bestuursstructuur wijst hij af; meer ziet hij in een algemeen beleidscollege voor het nationale bibliotheekwerk of (in het eindrapport) een nationaal platform voor de documentaire informatieverzorging. Wel zou dit coördinatie-orgaan een taak moeten krijgen bij de allocatie van middelen voor de informatieverzorging (dit begrip wordt onderscheiden van wat Coltof de "bronnen" noemt, het eigenlijke bibliotheekwezen).

Ondanks eerdere uitspraken was de minister van OW najaar 1990 nog niet overgegaan tot een adviesaanvraag aan de RABIN. Terwijl Coltof in opdracht van DGWB werkte aan een concept hiervoor, vroeg DGHW (directoraat-generaal Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek) begin 1991 de Bestuurscommissie, die KB en PICA inmiddels met NBBI en NBLC hadden gevormd, naar de meest wenselijke opzet van een koepelorganisatie "mede gelet op een efficiënt financieringsmodel". Een spoedige beslissing door de minister met inachtneming van de adviezen van Coltof en RABIN werd in het vooruitzicht gesteld.

De Bestuurscommissie kwam in de zomer van 1991 onder leiding van prof.dr. P. Verburg tot overeenstemming over een

d) Adviesnota over een landelijk samenwerkingsorgaan ten behoeve van het bibliotheekwezen en de documentaire informatieverzorging.

Deze nota pleit voor een overlegmodel op basis van een samenwerkingsovereenkomst met een paritair samengesteld bestuur (alle 4 organisaties 2 vertegenwoordigers). Via dit orgaan kunnen projectsubsidies worden geleid; voor structurele subsidies wordt deze weg niet passend geacht. Voorgesteld wordt het voorzitterschap te laten rouleren en een secretariaat onder te brengen bij een van de participanten.

Intussen had de Bestuurscommissie van de minister nog een verzoek ontvangen of zij een samenbundeling van geldstromen naar KB, B-KNAW en B-TUD via een zelfstandig bestuursorgaan - zoals door de betrokken organisaties voorgesteld - nog bij haar overleg over een koepelorganisatie zou willen betrekken. In een vergadering eind 1991 wees de Bestuurscommissie een rol als zelfstandig bestuursorgaan bij de toewijzing van financiële middelen af.

3. PROBLEEMSCHEETS EN BEOORDELING VAN DE VOORSTELLEN ABC/KB, COLTOF EN BESTUURSCOMMISSIE/VERBURG

Het vraagstuk van de landelijke bibliotheekstructuur is een **historisch gegroeid probleem**. Bibliotheken zijn vrijwel altijd ontstaan uit de directe behoefte van een instelling of belangengroep; deze organiseerden hun bibliotheekvoorziening naar eigen inzicht en met eigen middelen. Pas later, naarmate de bibliotheek minder in de eigen behoeften kon voorzien, werd aanvulling van buiten gezocht. Dit betekende echter niet het opgeven van eigen zelfstandigheid; procedures en systemen bleven primair bepaald door de eigen doelgroep.

Om een aantal redenen (zie onder 4.) wordt de noodzaak van onderlinge samenwerking en aansluiting steeds groter, wat leidt tot de vorming van enkele landelijke ondersteunende organisaties. Het ontbreekt echter aan een orgaan dat de gewenste eenheid tot stand kan brengen. In plaats van dat het aantal bevoegde instanties minder wordt, lijken steeds meer organisaties zich met landelijk beleid bezig te houden.

Evenmin is er sprake van één minister die het voor het zeggen heeft. Op deze wijze dreigt er een verstarring van de verhoudingen te ontstaan en een verspilling van krachten, terwijl bundeling en gerichte samenwerking meer dan ooit noodzakelijk zijn. Er wordt een enorme inspanning en bovenal bereidheid gevraagd van departementen, besturen en uitvoerende instellingen om de eigen belangen ondergeschikt te maken aan het gemeenschappelijke bibliotheekbelang en dat van de gebruiker.

Bij nauwkeurige beschouwing van de in hoofdstuk 2 geschetste **initiatieven en voorstellen** voor een landelijke organisatiestructuur lijken de overeenkomsten de verschillen duidelijk te overheersen. Alle modellen gaan uit van de noodzaak tot samenwerking en bundeling van krachten. Ook over het type taken en activiteiten bestaat een grote mate van overeenstemming. Zelfs over de gedachte eindsituatie zijn geen evidente tegenstellingen aan te wijzen. De verschillen liggen voornamelijk in de concrete uitwerking en de fasering.

Zo bezien wekt het geen verwondering dat de eerste en in zeker opzicht meest vergaande voorstellen (van het ABC) de meeste weerstand opriepen en dat de daarop volgende voorstellen meer vrijblijvend van aard waren (Coltof kon de reacties al overzien); het meest gold dit nog voor die van de Bestuurscommissie (Verburg).

Als belangrijkste reden van de gesignaleerde weerstanden tegen de **ABC-voorstellen** ziet de raad de bij sommigen bestaande veronderstelling dat daarin de KB zelf werd gedacht als de overkoepelende instantie, en niet een veel breder en afstandelijker bestuur waarin alle belangen een plaats zouden moeten krijgen. In de tweede plaats hebben waarschijnlijk de concreetheid van de voorstellen en de gesuggereerde snelheid van realisatie een zeker schrikeffect veroorzaakt.

Strikt genomen lijken de voorstellen van het ABC nog het dichtst bij de eindsituatie te liggen (zoals ook bij herhaling door de minister aangegeven): een hechte bestuurlijke structuur voor landelijke taken met de benodigde financiële instrumenten.

Hoewel de gedachten van **Coltof** niet altijd helder geformuleerd zijn, plaatsen zij de problematiek wel in een brede context. Coltof geeft hier en daar interessante analyses (b.v. van het takenpakket van PICA), maar hij komt toch niet tot een duidelijk beeld hoe "de informatiefunctie" in de door hem geschetste netwerkstructuur bestuurd en bekostigd moet worden.

De voorstellen van de **Bestuurscommissie (Verburg)** hebben het voordeel dat zij door een aantal belangrijke organisaties zijn opgesteld en derhalve over een breed draagvlak beschikken. De samenwerkingsovereenkomst is echter nogal vrijblijvend geformuleerd en de bestuurlijke structuur - bestaande uit belanghebbenden, een roulerend voorzitterschap en een zwak secretariaat - niet sterk. Toch kan deze samenwerkingsvorm, mits constructief ingevuld, een belangrijke bijdrage leveren aan de totstandkoming van een landelijk bibliotheekbeleid.

4. ONTWIKKELINGEN DIE OP HET BIBLIOTHEEKBESTEL VAN INVLOED ZIJN.

a) endogene ontwikkelingen

Het karakter van de bibliotheek is de laatste tientallen jaren sterk gewijzigd als gevolg van veranderingen in aanbod en gebruik. Het **aanbod** wordt door nieuwe vindingen enorm verbreed; dit geldt zowel de informatiedragers zelf als de methoden om de inhoud toegankelijk te maken. Daarnaast neemt als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen de diversiteit in **gebruikersbehoeften** sterk toe. Enerzijds leiden deze ontwikkelingen tot verdere specialisatie van bibliotheekvoorzieningen, anderzijds vervagen hierdoor de traditionele onderscheidingen van "openbare", "wetenschappelijke" en "speciale" bibliotheken. Dit komt nog het duidelijkst tot uiting in de ontwikkeling van ondersteunende diensten, waarin ook vaak de private sector (uitgeverij en boekhandel) een rol speelt.

Een belangrijk verschijnsel vormt verder de **explo-sieve groei** van het informatie-aanbod in de laatste decennia en daarmee de toenemende **onderlinge afhankelijkheid** van bibliotheken. Deze tendens wordt nog versterkt door **verminderende budgetten** en **stijgende aankooprijzen**. De afzonderlijke bibliotheken gaan er aldus in relatieve zin steeds verder op achteruit, maar deze ontwikkeling kon gelukkig voor een deel worden gecompenseerd door **technologische vernieuwingen**. Hierdoor werden niet alleen de interne procedures van bibliotheken sterk verbeterd maar ook de verbindingen naar buiten.

Op deze wijze zijn, al dan niet geautomatiseerde, **netwerken** ontstaan, zowel voor diverse vakgebieden of doelgroepen als in verschillende demografische verbanden (lokaal, regionaal, provinciaal, landelijk). Zelfs in internationaal verband heeft deze netwerk-gedachte vorm gekregen in concepties als Universal Bibliographic Control (UBC), Universal Availability of Publications (UAP) en Universal Data Transfer (UDT).³

Het accent komt steeds meer te liggen op zaken als interne **organisatie en management, infrastructuur en logistiek**. In de visie van de raad dient de overheid hiervoor een eigen verantwoordelijkheid te dragen, te vergelijken met die voor het wegennet en de telecommunicatie-infrastructuur.

³ Concepties geformuleerd door de International Federation of Library Associations and institutions (IFLA)

b) exogene ontwikkelingen

Ontwikkelingen waar de bibliotheken ook steeds meer mee te maken krijgen, houden verband met de **toenevende financiële druk** waaronder de overheid gebukt gaat. Dit leidt tot **sturing op kerntaken** en tot **economisering van de dienstverlening** (kostenbeheersing en tariefstelling). Op zichzelf zijn dit geen negatieve ontwikkelingen, zolang deze gepaard gaan met doelmatigheidsverbetering en niet de verkeerde groepen hierdoor (onevenredig) worden getroffen. Toch moet niet uit het oog worden verloren dat het bij de bibliotheekvoorziening om een gemeenschapsgoed gaat, dat de bescherming van de overheid nodig heeft, vergelijkbaar met voorzieningen in de gezondheidszorg, sociale zekerheid, onderwijs en rechtszekerheid.

Een consequentie van de kerntaken-discussie en de noodzaak tot bezuinigen is dat datgene wat niet (meer) tot de overheidstaak wordt gerekend, in principe wordt afgestoten (overheid-op-afstand). **Privatisering van overheidstaken** kan leiden tot volledige **commercialisering** (marktsector) of tot andere vormen van verzelfstandiging, b.v. overdracht van taken aan **zelfstandige bestuursorganen** of **publiek-private samenwerking**. Deze varianten kunnen zich ook in de bibliotheeksector voordoen.

De tendens tot **decentralisatie** zal in het algemeen tot **deregulering** en daarmee eveneens tot grotere zelfstandigheid van de bibliotheken leiden. Dit kan de kwetsbaarheid van de voorziening verhogen, maar schept ook nieuwe kansen.

In een **Europa-zonder-grenzen** tenslotte zal weliswaar de concurrentiedruk worden vergroot, maar tegelijkertijd ook de mogelijkheid tot verdere ontwikkeling en expansie van diensten.

5. ANALYSE VAN DE BESTAANDE SITUATIE

5.1 Bundeling versus verbrokkeling

De bibliotheekstructuur in Nederland is zeer verbrokkeld. Tegelijkertijd vormen de bibliotheken inhoudelijk een redelijk goed functionerend systeem, dankzij een aantal gemeenschappelijke voorzieningen en diensten. De onder 4. geschetste ontwikkelingen kunnen zowel tot meer verbrokkeling als de tot grotere eenheid leiden. Er zijn enkele belangrijke redenen om naar grotere eenheid en samenwerking te streven.

a) internationalisering van de informatievoorziening

Informatie is per definitie niet aan grenzen gebonden. Internationalisering is ook een logisch verlengstuk van nationale netwerkstructuren. Grote landen kunnen door concentratie van middelen voorzieningen tot stand brengen die hun diensten tot ver buiten de nationale grenzen aanbieden. Grote internationale ondernemingen kunnen dat ook.

Als klein land dienen wij hiervan een nuttig gebruik te maken, maar dit moet niet tot afhankelijkheid leiden. Een sterke nationale structuur die onze belangen in internationaal verband behartigt, is hiervoor onmisbaar.

b) de overheid stoot taken af

Al geruime tijd streeft de overheid mede in verband met bezuinigingen naar het afstoten van beheersmatige taken. In de sfeer van de wetenschapsbeoefening heeft dit al tot belangrijke taakoverdrachten door de minister van Onderwijs en Wetenschappen geleid. In dit verband moet ook de voorgestelde koepelstructuur van bibliotheek- en documentatievoorzieningen, met de daarbij behorende geldstromen, worden gezien. Een soortgelijke ontwikkeling is te zien bij het ministerie van WVC, dat streeft naar één landelijke organisatie voor het openbare bibliotheekwerk. De ontwikkelingen bij deze twee departementen - en wellicht ook die bij het ministerie van LNV - moeten in nauwe samenhang met elkaar plaatsvinden.

c) het aantal beleidsorganen wordt te groot

Ons land beschikt waarschijnlijk als geen ander over een groot aantal organen, zelfstandig of als samenwerkingsverband, die zich alle met (een stuk van) het landelijke bibliotheekbeleid bezig houden. Voor vrijwel elke nieuwe dienst of samenwerkingsvorm ontstond een nieuwe organisatie. Tijdrovende (overleg)procedures, verbrokkeling en overlapping van activiteiten waren hiervan het onvermijdelijke gevolg. Noch tegenover de gebruiker noch tegenover de subsidiënten valt deze situatie goed te verdedigen. De doelmatigheid wordt er niet door bevorderd, het draagvlak onnodig verkleind.

In het volgende wordt op de belangrijkste "actores" in de landelijke structuur nader ingegaan. Voor de meer feitelijke gegevens zie Bijlage 1. Financiële gegevens staan vermeld in Bijlage 2.

5.2 Organisaties met landelijke taken

a) Stichting Nederlands Bureau voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging

Ongeveer gelijktijdig met de oprichting van het NBBI (in 1987) besloot de minister van OW tot versterking van de nationale taken van de Koninklijke Bibliotheek. Dit leidde tot onduidelijkheid omtrent de onderlinge taakverdeling tussen NBBI en KB.

In het evaluatierapport dat voorjaar 1991 over het NBBI werd uitgebracht (Verburg-Minderhout-Walravens) werd geconcludeerd dat het NBBI er onvoldoende in was geslaagd zijn landelijke taak vorm te geven. Er werden twee mogelijkheden genoemd voor een voortzetting:

- als onderdeel van een nationale koepel;
 - zelfstandig met aanpassing van de structuur.
- De RABIN ziet als argumenten voor een inkadering in een breder landelijk verband ("koepelorganisatie"): een meer solide basis voor het NBBI en versterking van de (R&D) projectorganisatie binnen een landelijke structuur. Dit laatste is van strategisch belang voor de ontwikkeling en marketing van bibliotheekdiensten zowel in de publieke als in de private sfeer, nationaal en internationaal.

b) Koninklijke Bibliotheek; Algemeen Bestuurscollege

Als nationale bibliotheek heeft de KB nooit de zware positie gehad die sommige nationale bibliotheken in andere landen kennen. Wel werd zij op grond van haar nationale taken door de andere wetenschappelijke bibliotheken erkend als de "primus inter pares". In 1978 werd zij door minister Pais mét de bibliotheken van de KNAW, TH-Delft en LH-Wageningen van het predikaat "zwaartepuntbibliotheek" voorzien, en wel voor de alfa-wetenschappen.

Sinds 1987 valt de KB onder het bevoegd gezag van het Algemeen Bestuurscollege (ABC), dat door de minister van OW was belast met de voorbereiding van een koepelstructuur.

In een aantal opzichten neemt de KB een sleutelpositie in, die bij de totstandkoming van een landelijke organisatiestructuur benut moet worden:

- . de KB vervult een aantal nationale functies t.b.v. het gehele bibliotheekstelsel;
- . uit dien hoofde vervult de KB een schakelfunctie tussen de zwaartepuntbibliotheken enerzijds en de bibliotheken participierend in PICA anderzijds;
- . de KB vormt als landelijke wetenschappelijke uitleenbibliotheek het sluitstuk van het openbare bibliotheekstelsel;

- . de KB vormt een belangrijke verbindingsschakel met de bibliotheek- en documentatiediensten (bidoc's) van de ministeries;
- . de KB vormt de landelijke verbindingsschakel met de Rijksarchiefdienst (bestaande uit alle Rijksarchieven).

In een sterkte/zwakte-analyse kan nog als voordeel gelden dat de KB lokaal gezien niet de last ondervindt van een omvangrijke gebruikersgroep, over een uitstekende outillage beschikt en direct met overheidsmiddelen kan worden gestuurd (ca. Mf. 25 per jaar).

c) Zwaartepuntbibliotheken

Eind 1990 werd het samenwerkingsverband **Jupiter** opgericht tussen de vier zwaartepuntbibliotheken (KB, B-KNAW, B-TUD, B-LUW). Dit verving het samenwerkingsverband **SALINFO** (voor de literatuurvoorziening op bèta-gebied). Tegelijkertijd werd het samenwerkingsverband **NCC** (waarin de drie centrale-catalogushouders KB, TUD en LUW deelnamen) opgeheven.

Belangrijke redenen voor samenwerking tussen de bovengenoemde zwaartepuntbibliotheken zijn:

- . gezamenlijk bieden zij een globale dekking van alle wetenschapsgebieden;
- . de 3 bibliotheken op bèta-gebied vertonen onderling grote overeenkomst in typen gebruikers en aard van dienstverlening;
- . 3 van de 4 bibliotheken (uitzondering: B-KNAW) beschikken vanouds over centrale catalogi;
- . 3 van de 4 bibliotheken (uitz.: B-LUW) worden direct door OW gefinancierd (B-TUD alleen voor landelijke taken).

Toch zijn er ondanks de samenbindende factoren ook enkele belangrijke obstakels voor doelmatige samenwerking:

- . de karakters van de 3 bèta-bibliotheken enerzijds en de KB anderzijds zijn nogal verschillend;
- . de automatisering is onderling zeer verschillend opgezet, wat belangrijke consequenties heeft gehad voor het technisch concept en het beheer van de Nederlandse Centrale Catalogus;
- . de bibliotheken hebben ieder hun eigen bevoegd gezag.

Een laatste complicatie vormt het feit dat ook de andere universiteitsbibliotheken landelijke taken uitoefenen en dat een aantal van de zwaartepuntactiviteiten ook ontwikkeld wordt in UKB- en/of PICA-verband, zij het met een verschillende invalshoek: coördinatie van collectievorming, ontsluiting, documentlevering, centrale-catalogusfunctie. Ook al zijn deze parallelle activiteiten niet per se concurrerend, doelmatig georganiseerd zijn ze zo ook niet.

d) PICA

PICA is gaandeweg uitgegroeid tot een sterke landelijk organisatie, waarin niet alleen over automatiseringsvraagstukken wordt gesproken, maar ook over bibliotheekbeleid in bredere zin, met inbegrip van de financiële aspecten. Op zichzelf is dit logisch, waar de bestuurlijke zeggenschap berust bij bibliothecarissen. Ondanks duidelijke voordelen kan daardoor echter ook het gevaar ontstaan dat autonome bibliotheek- en gebruikersbelangen ondergeschikt worden gemaakt aan oplossingen in de automatiseringssfeer. Immers, de bestuursleden zijn behalve opdrachtgever ook verantwoordelijk voor de uitvoering. Waar de deskundigheid op dit gebied tekortschiet, wordt deze verantwoordelijkheid feitelijk ingevuld door het uitvoerende bureau.⁴

Formeel gezien zijn de afzonderlijke bibliotheken vrij in de keuze van hun automatiseringssysteem, maar mede dankzij incidentele subsidies van OW en een gunstig tariefsysteem voor met name de wetenschappelijke bibliotheken neemt PICA praktisch een **monopolie-positie** in. Het is de vraag of dit moet veranderen.

Een feit is dat dank zij de harde of zachte drang van de overheid het overgrote deel van de wetenschappelijke en grotere openbare bibliotheken in Nederland aangesloten is op één systeem en dat er op vrijwel alle terreinen van automatisering op landelijke schaal wordt samengewerkt. Bovendien zouden door een verdere verzelfstandiging van PICA op den duur de belangen van de bibliotheken ondergeschikt kunnen raken aan een meer commercieel beleid van PICA.

Dit alles neemt niet weg dat er wel een duidelijker onderscheid zou moeten worden gemaakt tussen enerzijds een landelijk **bibliotheekbeleid**, anderzijds een landelijk **automatiseringsbeleid**; deze twee zijn nu binnen PICA te veel verstrengeld.

e) NBLC

Het NBLC heeft, evenals PICA, in feite een **monopolie-positie** bij de aanbidding van (betaalde) diensten aan leden-bibliotheken. Het is de vraag of deze situatie bij een toenemende decentralisatie en verzelfstandiging zo zal blijven. Ondanks het belang van een blijvende verbondenheid met de oorspronkelijke doelgroep (de bibliotheken) zal ook hier gewaakt moeten worden tegen een al te grote belangenverstrengeling. Verder zal er een efficiënte **taakverdeling** moeten komen met PICA op het punt van ondersteunende diensten; het onderscheid tussen

⁴ Verburg wijst hier al op in zijn rapportage over het NCC/IBL-systeem, 1988

wetenschappelijke en openbare bibliotheken is hierbij minder relevant.

f) Samenwerkingsorgaan KB-PICA-NBBI-NBLC

De Bestuurscommissie (Verburg) heeft voorstellen ingediend om te komen tot een gezamenlijke aanpak van landelijke projecten. De RABIN beschouwt dit als een belangrijk uitgangspunt voor landelijke samenwerking op brede schaal.

Het voorgestelde model vertoont echter een aantal zwakke trekken, waardoor de samenwerking een te vrijblijvend karakter dreigt te krijgen:

- het orgaan beschikt niet over eigen middelen en een onafhankelijk secretariaat;
- er kunnen belangenconflicten rijzen, doordat de (roulerende) voorzitter tegelijkertijd partner is en dus belanghebbende;
- de afzonderlijke partners kunnen niet gedwongen worden projecten van algemeen belang te onderwerpen aan gemeenschappelijke besluitvorming in het samenwerkingsorgaan.

Veel zal dan ook afhangen van de positieve wil van de deelnemers. Toch moet niet onderschat worden het feit dat de twee belangrijkste ondersteunende organisaties (PICA en NBLC) en twee andere landelijke organisaties (NBBI en KB) hierin samenwerken. In feite zijn het daarmee alleen nog de B-TUD en B-LUW die hierin niet participeren.

6. ADVIES

De RABIN heeft bij zijn advisering de volgende **uitgangspunten** laten gelden:

- vaste trends in het regeringsbeleid (decentralisatie, afstoten en concentreren van taken, publiek-private samenwerking);
- inspelen op internationale ontwikkelingen;
- voortbouwen op datgene wat al in onderling overleg is bereikt (m.n. Bestuurscommissie - Jupiter);
- beperking (op den duur) van aantal zelfstandige organisaties en besturen;
- eenheid in systeem-ontwikkeling (PICA);
- onderscheid tussen algemeen (bibliotheek)beleid en uitvoeringsbeleid (automatisering en overige diensten);
- indeling in bibliotheeksectoren ondergeschikt aan functionele taakverdeling.

Op grond van deze uitgangspunten komt de RABIN tot het onderstaande **advies**. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen

a) de lange termijn.

Het gaat hierbij om een visie op de toekomst, die niet in alle opzichten verwezenlijkt hoeft te worden; wel kan zij een richtsnoer vormen voor

b) de korte tot middellange termijn.

Hieronder wordt een praktische weg geschetst die tot een betere structuur kan leiden.

6.1 lange termijn

Er zou op den duur één beleidsorgaan voor landelijke bibliotheektaken moeten ontstaan, een zelfstandig bestuursorgaan waaraan de ministers van OW, LNV en WVC hun beheersmatige verantwoordelijkheden op bibliotheekgebied met inbegrip van de bijbehorende financiële middelen overdragen. Dit orgaan bepaalt in nauwe samenspraak met de uitvoerende instellingen die langs deze weg bekostigd worden, en met andere landelijke bibliotheekorganisaties het landelijke beleid binnen het door de regering vastgestelde beleid.

Het **landelijke beleid** bestaat vooral uit:

- het bewaken van de volledigheid en de samenhang van het landelijke bibliotheekbestel, zo nodig door extra financiering;
- het bevorderen van de doelmatigheid, o.a. door eenheid in systeemontwikkeling;
- onderzoek naar en ontwikkeling van nieuwe diensten;
- het representeren van de bibliotheekwereld in internationaal verband.

De primaire instrumenten die het orgaan ten dienste staan, zijn de bibliotheken met landelijke taken. Dit zijn in de eerste plaats de bibliotheken die direct door de rijksoverheid bekostigd worden, maar ook andere (universitaire en eventueel openbare) bibliotheken komen hiervoor in aanmerking.

Voor de vereiste onderzoeksactiviteiten en het begeleiden van bijzondere projecten is een speciale R&D-organisatie nodig, die tevens een externe marketing-functie vervult.

Het landelijke orgaan zou over eigen ondersteunende diensten kunnen beschikken, b.v. voor automatisering (PICA) of andere gemeenschappelijke belangen (NBLC), maar noodzakelijk is dit niet: deze diensten kunnen ook op contract-basis van derden worden afgenomen.

Het geheel zou onder een breed samengesteld bestuur moeten komen te vallen, waarin alle betrokken belangen, m.i.v. algemeen-maatschappelijke, evenwichtig zijn vertegenwoordigd.

Onder verantwoordelijkheid van dit bestuur zou een **nationaal bibliotheekplan** moeten worden opgesteld, waarin alle elementen van het landelijke bibliotheekbestel - ook het openbare - een plaats krijgen, en waarin een doelmatige taakverdeling wordt aangegeven met de bijbehorende financieringsstromen. Een en ander zou in een **brede bibliotheekwet** kunnen worden opgenomen.

Een verdere versterking van het netwerk kan bereikt worden langs de weg van de **publiek-private samenwerking**, door aansluiting te zoeken bij goed werkende productie- en distributiesystemen in de private sector (uitgevers, boekhandel en andere informatieleveranciers) en met exploitanten van het (electronisch) transportsysteem, zoals PTT Telecom, Videotex Nederland en SURFnet. De profit en non-profit circuits moeten niet als elkaar beconcurrerende systemen worden gezien, maar in onderlinge samenhang tot ontwikkeling gebracht worden. In dit verband dienen ook auteursrechtelijke regelingen te worden getroffen.

6.2 korte en middellange termijn

De RABIN beschouwt het bovengeschetste beeld voor de nabije toekomst nog niet haalbaar. Daarvoor zijn de bestaande verschillen van inzicht en de daarmee verbonden belangen te groot. De raad verkiest daarom - in de lijn van Coltof en Verburg - een beleid gebaseerd op haalbaarheid en fasering. Daarbij wordt aangesloten bij de processen die nu een zeker realiteitsgehalte hebben bereikt.

a) Samenwerkingsorgaan KB-PICA-NBBI-NBLC

Het samenwerkingsorgaan KB-PICA-NBBI-NBLC vormt op dit moment de breedste samenwerkingsvorm op bibliotheekgebied. Indien men erin slaagt in dit verband een aantal landelijke activiteiten tot ontwikkeling te brengen, zou langzamerhand meer structuur in het geheel gebracht kunnen worden. Zo kan er nu nog te veel overlapping ontstaan tussen b.v. NBBI en KB of tussen PICA en NBLC.

Wil men op den duur meer efficiënt en minder vrijblijvend samenwerken, dan zullen de verschillende taakstellingen beter op elkaar afgestemd moeten worden en ook meer bindende afspraken worden gemaakt. Daarbij mag verwacht worden dat de organisaties zelf zullen besluiten tot het (gedeeltelijk) opgeven van eigen zelfstandigheid en tot financieel commitment. De deelnemende organisaties zullen zich deze vragen tijdig moeten stellen, waarbij vooral de bereidheid van de universiteiten (PICA) en het ministerie van WVC (NBLC) cruciaal geacht worden.

b) Samenwerkingsorgaan KB-KNAW-TUD-LUW (Jupiter)

Zoals boven is uiteengezet vormt het Samenwerkingsorgaan KB-PICA-NBBI-NBLC momenteel het breedste forum voor landelijke projecten, maar tegelijkertijd vertoont het nog onvoldoende samenhang en structuur. Op dit punt lijkt Jupiter al wat verder te zijn gevorderd. De besluitvorming is hier conform het door OW geformuleerde beleid verder gevorderd. De discrepanties in automatiseringssystemen en - in mindere mate - de gedeelde (OW-LNV) beleidsverantwoordelijkheid vormen hier evenwel hinderpalen voor een gericht beleid. Wil men deze met succes overwinnen, dan zal naar de mening van de raad aan de volgende voorwaarden moeten worden voldaan:

- de betreffende ministeries OW en LNV zullen een koepelbestuur van reële bevoegdheden en financiële middelen moeten voorzien om een eigen beleid te voeren;
- de verschillende systemen zullen beter op elkaar moeten worden aangesloten; gelet op noodzakelijke verbindingen met het landelijke PICA-systeem zullen oplossingen in dat verband moeten worden gevonden. De KB (en mogelijk het NBBI) zullen daarbij een rol kunnen spelen. De binnenkort te verwachten up-date van het Delftse systeem zou de gelegenheid moeten vormen om "Delft" in het landelijke systeem te integreren. Inmiddels heeft ook de KNAW-bibliotheek zich naar verluidt bij PICA aangesloten. Voor "Wageningen" is de afstand tot PICA misschien nog het grootst.

6.3 van twee sporen naar een één-spoorbeleid

Uit het bovenstaande moge blijken dat de RABIN in principe beide wegen van belang acht om tot een hechtere samenwerkingsstructuur te komen. Gelukkig is er ook al duidelijk sprake van toenadering op verschillende terreinen van uitvoering. Op deze weg moet worden voortgegaan. Er zullen dan ook op landelijk niveau geen andere systemen meer dienen te worden ontwikkeld dan in PICA-verband, waarbij dan wel het gebruikersbelang voorop dient te staan. Op korte termijn betekent dit alles nog geen vermindering van overlapping, overlegcircuits en samenwerkingsverbanden. Toch zal de eindsituatie moeten zijn dat op den duur door wederzijdse aanpassing en toenadering het twee-spoorbeleid zal uitmonden in een één-spoorbeleid. Het aantal zelfstandige organen zal dan naar verwacht plaats kunnen maken voor minder zware constructies binnen een breed bestuurlijk verband, b.v. in de vorm van commissies van toezicht, adviescommissies of klankbordgroepen.

PICA en NBLC zullen als ondersteunende diensten zelf moeten beslissen of zij deel wensen uit te maken van een brede landelijke bibliotheekstructuur, dan wel of zij een meer onafhankelijke positie ambiëren met meer commerciële mogelijkheden.

De raad ziet voor het NBBI, dat grotendeels door OW wordt bekostigd, een strategische taak in de organisatie van onderzoeksprojecten, o.m. gericht op de koppeling tussen publieke en private sector, en het beheersmatige toezicht op bijzondere projecten vanwege de overheid. Deze rol zou een nuttige aanvulling betekenen binnen het samenwerkingsverband van zwaartepuntbibliotheken, waar de mankracht bestemd voor innovatieve en stimulerende werkzaamheden nog onvoldoende aanwezig is. Het NBBI zou daarmee tevens een meer solide uitgangspositie verwerven voor zijn externe activiteiten.

6.4 bestuurlijke en financiële aspecten

De RABIN wil hier niet al te uitgebreid ingaan op de bestuurlijke en financiële aspecten van een landelijke samenwerkingsstructuur. Vele varianten zijn mogelijk; grote stappen ineens zijn waarschijnlijk niet aan te bevelen: de beste structuren ontstaan op basis van gegroeid vertrouwen. Toch moet er rekening mee worden gehouden dat het proces van afstoten van beheerstaken door de overheid wel eens sneller zou kunnen verlopen dan nu wordt verwacht; dit geldt niet alleen voor het OW- maar ook voor het WVC-terrein.

Verschillende mogelijkheden voor een overdracht van taken en financiële middelen door de minister(s) doen zich voor.

1) De **meest vergaande vorm** is die waarbij de ministers de volle verantwoordelijkheid voor het landelijke bibliotheekbeleid met inbegrip van alle daarvoor bestemde middelen overdragen aan een zelfstandig bestuursorgaan. Dit krijgt daarmee de beleidsmatige en financiële verantwoordelijkheid voor met name de KB, B-KNAW, B-TUD, B-LUW, NBBI en projecten die nu door OW worden gesubsidieerd, o.a. in het kader van PICA. In dit geval zal per instelling (taak) moeten worden gekeken op welke wijze de eigen verantwoordelijkheid van de respectieve besturen voor de uitvoering kan worden geregeld.

2) Een **tussenvorm** zou zich vooralsnog kunnen beperken tot gemeenschappelijke activiteiten en projecten van de betrokken landelijke instellingen, alsmede de projectgelden van het NBBI; e.e.a. naar het voorbeeld van het samenwerkingsverband KB-PICA-NBBI-NBLC. Een probleem hierbij zal zijn het bepalen van wat "gemeenschappelijk" is, en wat tot de competenties van de afzonderlijke besturen zal behoren.

3) De **minst vergaande vorm** zou een aparte organisatie kunnen zijn (los van de betrokken instellingen), die uitsluitend financiert en coördineert, en geen beleidsmatige verantwoordelijkheid heeft voor de te subsidiëren instellingen. Een dergelijk orgaan bekleedt in principe de meest neutrale positie, wat vooral van belang kan zijn voor kleinere projecten buiten de sfeer van de grote instellingen. Het betekent wel een "extra" organisatie.

Een dergelijke rol had door het NBBI vervuld kunnen worden, maar daartoe hebben zich in het verleden noch de subsidiërende departementen, noch de subsidie-ontvangende instellingen bereid getoond.

De RABIN heeft voorkeur voor de eerste mogelijkheid, omdat financiering en beheer dan volledig worden gecombineerd en er - bij acceptatie daarvan - waarschijnlijk minder bestuurlijke competentiegeschillen te vrezen zijn. Deze vorm zal echter vooralsnog waarschijnlijk niet haalbaar zijn; alsdan lijkt het tweede model het meest in aanmerking te komen.

6.5 interdepartementale verantwoordelijkheid

Tot slot wil de raad nog een opmerking maken over de (inter)departementale verantwoordelijkheden voor de onderhavige problematiek. De RABIN is zich bewust van de grote verschillen die er bestaan tussen de onderscheiden bibliotheeksectoren en de departementen die hiervoor verantwoordelijkheid dragen. Evenzeer heeft hij begrip voor de problemen die elk interdepartementaal overleg met zich meebrengt en de daarmee verband houdende (ambtelijke) weerstanden daartegen. Het non-interventie beginsel overheerst in een tijd van druk, wanneer alle departementen zich op hun kerntaken beraden.

Toch vergt de problematiek brede betrokkenheid op hoog niveau. Zowel de minister van OW als die van WVC zijn bezig met belangrijke reorganisaties, ook op bibliotheekgebied. De RABIN tracht de consistentie tussen de beide beleidssferen (het wetenschappelijke en het openbare bibliotheekbeleid) nauwlettend in het oog te houden. Het gaat daarbij om landelijke prioriteiten, zoals de eenheid van het bibliotheekbestel, het opstellen van een nationaal bibliotheekplan en mogelijke vormgeving in een brede kaderwet. De raad ziet verwezenlijking van deze punten als een voorwaarde om als klein land in een open Europa sterk te staan. Willen de Nederlandse bibliotheken ook in economisch opzicht een rol van betekenis spelen, dan zullen sectorale en departementale grenzen doorsneden moeten worden. Hiervoor zijn beslissingen op regeeringsniveau nodig. Beslissingen waarbij niet alleen de ministers van OW en WVC, maar ook die van LNV en wellicht van EZ, BiZa en VW betrokken zijn. Een aspect waaraan ook bij eventuele departementale herverkavelingen aandacht moet worden besteed.

20-12-1991

Bijlage 1

ORGANISATIES MET LANDELIJKE TAKEN

Stichting Nederlands Bureau voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging (NBBI)

Het NBBI werd in 1987 opgericht als opvolger van het NOBIN. In hetzelfde jaar volgde de RABIN de Bibliotheekraad op. Hiermee werd een scheiding aangebracht tussen advisering (RABIN) en uitvoering (NBBI). Beide organen houden zich bezig met het terrein van de informatieverzorging en het bibliotheekwezen.

De formele **doelstelling** van het NBBI is de bevordering van een optimale structuur en werking van de openbare informatieverzorging in Nederland. Dit door middel van initiëren, stimuleren en coördineren van activiteiten gericht op de uitvoering van beleid op het gebied van het bibliotheekwezen (OB, WB en SB) en de overige openbare informatieverzorging, gericht op alle vormen van uitoefening van beroep, bedrijf en bestuur alsmede van beoefening van wetenschap, in alle geledingen en fasen van het informatieverzorgingsproces.

Taken zijn o.a. attendering op relevante ontwikkelingen, bevordering van de toepassing van nieuwe methoden en technieken van informatieverzorging, het (doen) uitvoeren van onderzoek en het tot stand brengen en onderhouden van nationale en internationale contacten. Het NBBI richt zich hierbij op producenten en consumenten van informatie zowel binnen de door de Rijksoverheid gefinancierde sector als binnen de marktsector.

Jaarlijks brengt het NBBI een **actieplan** uit, waarin de projecten zijn vermeld die in opdracht worden uitgevoerd.

De Stichting NBBI bestaat uit een **bestuur** van vijf leden en een bureau met aan het hoofd een directeur. De bestuursleden worden door de minister van Onderwijs en Wetenschappen benoemd, na overleg met de ministers van EZ en BiZa.

Het **basisbudget** van het NBBI bedraagt ca. 2,4 miljoen gulden; daarvan wordt het grootste deel bekostigd door het ministerie van OW.

Koninklijke Bibliotheek (KB)

Bij Koninklijk Besluit van 7 september 1982 werd de KB officieel de **nationale bibliotheek**. In het Besluit worden de **taken** van de KB als volgt omschreven:

- het verzamelen en beheren van in het Nederlandse taalgebied verschenen publikaties en van elders over Nederland verschenen publikaties. Het maken van beschrijvingen hiervan t.b.v. en het uitgeven van de Nederlandse Bibliografie
- het beheren van een wetenschappelijke collectie op het gebied van de geesteswetenschappen
- het in stand houden van centrale catalogi, in samenwerking met andere houders van centrale catalogi ten behoeve van wetenschapsbeoefening en het interbibliothecair leenverkeer
- het in samenwerking met andere wetenschappelijke en speciale bibliotheken bewerkstelligen van een doelmatige vorm van afstemming van collectievorming
- het fungeren als bibliografisch inlichtingencentrum
- het internationaal uitwisselen van publikaties
- het verzorgen van het fysieke behoud van documenten door middel van het verrichten van wetenschappelijk onderzoek en het toepassen van conserveringstechnieken
- het verrichten van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van het bibliotheekwezen
- het bieden van faciliteiten aan samenwerkingsverbanden voor afstemming met en samenwerking tussen de wetenschappelijke en speciale bibliotheken en het openbare bibliotheekwezen

Bij Koninklijk Besluit van 24 oktober 1986 komt de bestuurlijke verantwoordelijkheid te berusten bij een **Algemeen Bestuurscollege (ABC)**, dat uit max. vijf leden bestaat. Bij Koninklijk Besluit van 3 juli 1987 worden drie leden van het ABC benoemd.

Het is de bedoeling dat de regeling van de KB een plaats zal krijgen in de **Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW)**.

De KB wordt **gefinancierd** door het ministerie van OW: ca. 25 miljoen gulden per jaar.

Zwaartepuntbibliotheken

Samen met de KB hebben de bibliotheken van de TUD, de KNAW en de LUW in 1978 het predikaat **zwaartepuntbibliotheek** toegekend gekregen door minister Pais, toenmalig minister van OW. De zwaartepunten betreffen de (bio-)medische wetenschappen voor de B-KNAW, de technische wetenschappen voor de B-TUD, de landbouwwetenschappen voor de B-LUW en de alfa-wetenschappen voor de KB.

De zwaartepuntbibliotheken beschikken over een uitgebreide collectie, m.n. ook van unica, op hun terrein. Andere aandachtspunten zijn grijze literatuur, depotfunctie, opbouwen en bijhouden van een centrale catalogus (dit laatste niet bij de KNAW) en documentleverantie.

De B-KNAW is sinds kort aangesloten bij PICA. Delft en Wageningen maken voor hun **catalogisering** (nog) geen gebruik van het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem (GGC) van PICA. Zij maken hiervoor gebruik van hun eigen lokale systemen, respectievelijk **AUBID** (DOBIS/LIBIS) en **AGRALIN** (MINISIS). Het **AUBID-netwerk** (gebaseerd op de CTC) en het **AGRALIN-netwerk** (gebaseerd op de CLC) vormen aparte circuits.

De drie CC's, Centrale Catalogus voor boeken en tijdschriften **CC** (KB), Centrale Technische Catalogus **CTC** (Delft) en Centrale Landbouwcatalogus **CLC** (Wageningen), spelen een belangrijke rol bij het interbibliotheecair leenverkeer. Uit deze CC's is de Nederlandse Centrale Catalogus **NCC** voortgekomen. Deze vormt de basis voor het **NCC/IBL-systeem van PICA**, waarmee het landelijk **IBL** plaats vindt (via SURFnet). De **NCC** bestaat uit een periodieken-gedeelte (**NCC-P**) en een monografieën-gedeelte (**NCC-M**). De **NCC** wordt gevoed vanuit de **GGC**, de **CTC** en de **CLC**. De beide laatste leveren alleen periodieken-gegevens: Delft rechtstreeks, Wageningen m.b.v. magneetbanden.

Bestuurlijk vallen de B-KNAW, B-TUD, en B-LUW onder respectievelijk het bestuur van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en de universiteitsbesturen van de TUD en de LUW.

Voor de landelijke (zwaartepunt)taken worden de B-KNAW en B-TUD rechtstreeks **gefinancierd** door het ministerie van OW: ca. 3,5 miljoen gulden voor de B-KNAW en bijna 11 miljoen gulden voor de B-TUD. De B-LUW hoort bij de Landbouwuniversiteit en valt zodoende onder het ministerie van LNV.

PICA

In 1969 werd het **Samenwerkingsverband Koninklijke Bibliotheek en Universiteitsbibliotheken PICA** opgericht. Dit bestond, naast de KB, uit vijf universiteitsbibliotheken, nl. die van Leiden, Groningen, Utrecht, Nijmegen en de VU in Amsterdam. Inmiddels maken alle universiteitsbibliotheken, met uitzondering van die van TUD, LUW en TUE, deel uit van het samenwerkingsverband.

Dankzij een subsidie van OW werd in 1976 een begin gemaakt met het **PICA-bureau**. Dit vond aanvankelijk onderdak bij de KB, maar heeft sinds 1989 een zelfstandige vestiging in Leiden.

In 1986 kwam de **Stichting Centrum voor Bibliotheekautomatisering PICA** tot stand.

Het **bestuur** van de Stichting bestaat uit negen leden, waarvan er drie benoemd worden door het NBLC, vijf door het Samenwerkingsverband PICA (waaronder de bibliothecaris van de KB) en een voorzitter door de ministers van OW en WVC.

Naast de Stichting PICA is het Samenwerkingsverband blijven bestaan.

De Bibliotheken met Wetenschappelijke Steunfunctie vormden na de universiteitsbibliotheken en de KB de eerste nieuwe PICA-gebruikersgroep. De meeste grote openbare bibliotheken en sommige speciale bibliotheken maken inmiddels gebruik van PICA-systemen.

De aangesloten bibliotheken maken deel uit van de **gebruikersraad**.

Inmiddels zij de volgende **systemen** operationeel:
centrale systemen:

- GGC = Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem
- NCC/IBL-systeem = systeem voor het InterBibliothe-cair Leenverkeer, zowel voor periodieken als voor monografieën, op basis van een geautomatiseerde centrale catalogus
- ORS = Online Retrieval Systeem

lokale systemen:

- Online Publiekscatalogus (OPC)
- Acquisitiesysteem
- Opslag/Uitleensysteem

Experimenten zijn gaande met een zgn. **Open Bibliotheeknetwerk (OBN)** binnen Surfnet. Via dit netwerk wordt het voor de aangesloten bibliotheken mogelijk elkaars catalogi te raadplegen.

Uitvoering van het **PICA-plan** voor snelle **documentlevering** moet snelle en gegarandeerde documentlevering mogelijk maken tussen PICA-bibliotheken via het OBN.

In het verleden heeft het ministerie van OW PICA grotendeels gefinancierd. Thans bestaat 5 % van de inkomsten uit directe **subsidie** van OW (ca. f 300.000), de overige 95 % wordt ingebracht door de deelnemers. Voor bijzondere projecten ontvangt PICA nog incidentele subsidies van OW.

Nederlands Bibliotheek- en Lectuur Centrum (NBLC)

Het NBLC is, als opvolger van de Centrale Vereniging voor Openbare Bibliotheken, in 1972 tot stand gekomen door samenvoeging van de Centrale Vereniging en een aantal organisaties op confessionele grondslag.

De **doelstelling** van het NBLC is als volgt te omschrijven:

- belangenbehartiging van het openbare bibliotheekwerk bij landelijke overheidsorganen en andere landelijke instellingen
- advisering en ondersteuning van leden en het centraal aanbieden van diensten en produkten
- bevordering van de samenwerking met andere bibliotheken, documentatie- en informatiecentra en met instellingen op educatief en cultureel terrein
- bevordering van vakbekwaamheid o.a. door het stimuleren van opleidingen, bijscholing en de ontwikkeling van de bibliotheekwetenschap
- bevordering van gebruik en voorlichting over gedrukte en audiovisuele media

Het NBLC biedt verschillende **diensten** aan. Bij de inhoudelijke dienstverlening moet men denken aan belangenbehartiging, landelijke promotie, algemene adviezen over bibliotheekwerk en lectuurvoorziening voor immigranten, gehandicapten, ouderen en zieken, adviezen (cursussen) en onderzoek.

De overige dienstverlening bestaat o.a. uit een uitgeversfonds, een centraal inkoopbureau en postale dienstverlening (een eigen landelijk vervoersysteem).

Er is een **BV Systemen** opgericht voor commercieel exploitabele dienstverlening (automatiseringssystemen, meubilair).

De **leden** van het NBLC zijn openbare bibliotheken (vóór 1988 ook persoonlijke leden).

Het NBLC wordt voor de landelijke steuntaken **gefinancierd** door het ministerie van WVC (totaal ca. 10 miljoen gulden). De rijksbijdrage bedraagt 33,5% van de financiering van het NBLC, de leden dragen 3,5% aan contributies bij en uit eigen inkomsten wordt de overige 63,0% verkregen.

Bijlage 2

VERLOOP VAN UITGAVEN EN BEGROTINGEN 1986-1996 (min. OW)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Koninklijke Bibliotheek	23.5	23.4	23.5	25.1	28.9	25.3	25.1	25.1	25.1	25.1	25.1
Bibliotheek KNAW	3.3	3.3	3.3	3.3	3.5	3.6	3.6	3.6	3.6	3.6	3.6
Bibliotheek TU-Delft (landelijke functie)	10.0	10.1	10.3	10.1	10.6	10.8	10.8	10.8	10.8	10.8	10.8
Alg. voorzieningen bibl. wezen, doc. en inf-verz.*	1.7	3.6	3.6	4.9	4.9	3.9	2.9	2.9	2.9	2.9	2.9
Intentioneel Apparatuur Schema *	15.0	25.0	30.1	38.8	50.9	41.0	41.0	41.0	41.0	41.0	41.0

* Uit deze posten worden o.m. structurele en incidentele subsidies t.b.v. PICA bekostigd

Bijlage 3

LIJST VAN AFKORTINGEN

ABC	Algemeen Bestuurscollege (KB)
B-TUD	Bibliotheek Technische Universiteit Delft
B-KNAW	Bibliotheek Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
B-LUW	Bibliotheek Landbouw Universiteit Wageningen
bidoc	bibliotheek- en documentatiediensten
BiZa	Binnenlandse Zaken (ministerie van)
CLC	Centrale Landbouw Catalogus
CTC	Centrale Technische Catalogus
DGHW	Directeur-generaal Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek
DGWB	Directeur-generaal Wetenschapsbeleid
EZ	Economische Zaken (ministerie van)
GGC	Gemeenschappelijke Geautomatiseerd Catalogiseersysteem
IBL	InterBibliothecair Leenverkeer
IFLA	International Federation of Library Associations and institutions
KB	Koninklijke Bibliotheek
LNV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (ministerie van)
NBBI	Stichting Nederlands Bureau voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging
NBLC	Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum
NCC	Nederlandse Centrale Catalogus
NCC-M	Nederlandse Centrale Catalogus voor Monografieën

NCC-P	Nederlandse Centrale Catalogus voor Periodieken
NOBIN	Nederlands Orgaan voor de Bevordering van de Informatieverzorging
OB	Openbare Bibliotheek
OBN	Openbaar Bibliotheeknetwerk
OPC	Online Publiekscatalogus
ORS	Online Retrieval Systeem
OW	Onderwijs en Wetenschappen (ministerie van)
PICA	Project geïntegreerde Catalogus Automatisering (Stichting Centrum voor Bibliotheekautomatisering)
SALINFO	Samenwerkingsverband voor de nationale Literatuur- en Informatievoorziening in de bèta-sector
SB	Speciale Bibliotheek
TUE	Technische Universiteit Eindhoven
UAP	Universal Availability of Publications
UBC	Universal Bibliographic Control
UDT	Universal Data Transfer
VU	Vrije Universiteit
VW	Verkeer en Waterstaat (ministerie van)
WB	Wetenschappelijke Bibliotheek
WHW	Wet op het Hoger Onderwijs en Weten- schappelijke Onderzoek
WSF	Stichting Samenwerkingsverband bibliotheeken met een Wetenschappelijke Steunfunctie
WVC	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (ministerie van)